

Zuidhorn, De Gast

Zuidhorn, en ook Noordhorn, liggen niet zomaar op de plaats waar ze liggen.

Ze liggen op een hoogte, een zgn. gast.

Bijgaande foto van een mooie laan met oudere statige eiken loopt van zuid naar noord door Zuidhorn en heet dan ook vanzelfsprekend: De Gast.

De Gast heeft het predicaat Beschermd Dorpsgezicht.

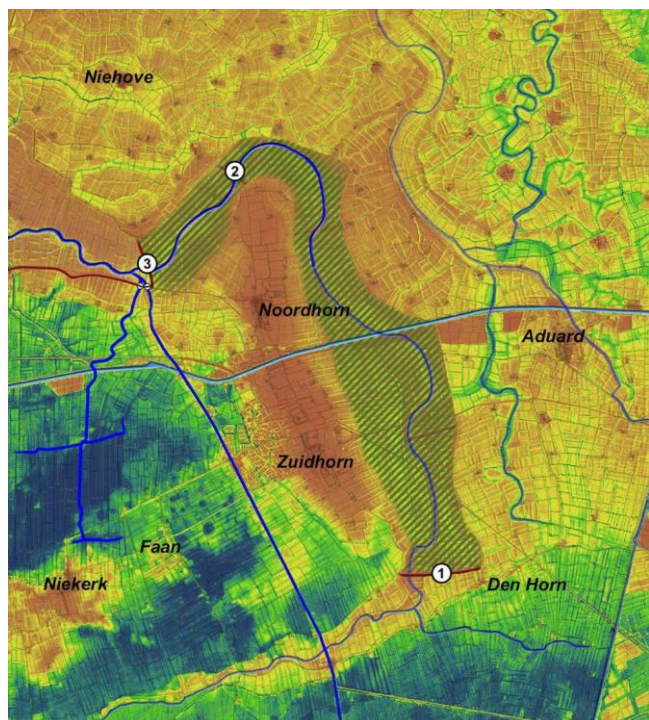

De Gast is een lommerrijke straat die geflankeerd wordt door villa's en rentenierswoningen en andere fraaie monumentale gebouwen zoals het voormalige belastingkantoor. De meeste gebouwen zijn neergezet aan het einde van de 19e eeuw en de eerste helft van de 20e eeuw.

Zuidhorn en ook het noordelijker gelegen Noordhorn zijn ontstaan in een gebied waar de zee vroeger af en toe nog over het land (schorregebied) vloeiende en vruchtbaar slib afzette.

De kern van beide dorpen ligt op een tot 5 meter hoge rug van ongeveer 5 kilometer lang en 1 kilometer breed.

Deze zand-keileemrug¹ is ten tijde van het Saalien (240.000 tot 180.000 jaar geleden) gevormd en bleek een goede plaats voor vestiging omdat ze net iets hoger lag dan de omringende natte veengronden in het zuid en zuidwesten en de slijkerige gronden aan de noord en noordoostzijde. Die laatste stonden deels ook nog onder invloed van de eb- en vloedwerking van de zee.

De zand-keileemrug met Zuid- en Noordhorn

De toevoeging -horn in de naam Zuidhorn betekent hier 'hoek' (van de rug).
Zuidhorn lag en ligt op de zuidelijke hoek van de rug, zoals Noordhorn op de noordhoek ligt.

Uit opgravingen is gebleken dat de eerste bewoning al plaatsvond in de steentijd.

In 1338 wordt er gesproken over "Horum".

En in 1392 wordt Zuidhorn voor het eerst genoemd in verschillende oorkonden onder de namen 'Zuethorm', 'Zuedhorm', 'Suthorem' en 'Suthuru'.

De namen 'Zuithoren en Noirthoren' komen voor het eerst gezamenlijk voor in een document uit 1398, waarbij Noordhorn lange tijd de grootste kern bezat.

Zuidhorn werd geleidelijk aan een vestigingsplaats voor rentenierende welgestelde boeren.
Zo werden in en rond de plaats 3 borgen gebouwd; de Jellemaborg, de Klinkemaborg en de Hanckemaborg.

De laatste borg die werd afgebroken was de Hanckemaborg rond 1878.

Van deze borg is (alleen) het schathuis overgebleven wat in 1965 werd herbouwd. De omtrekken van de borg zijn in 1993 in de omgeving aangegeven door de Historische Kring Zuidhorn. Deze borg heeft lange tijd het gezicht van het dorp bepaald en het wapen van de familie Hanckema was tot aan de gemeentelijk herindeling ook het wapen van het dorp en de gemeente Zuidhorn. Deze familie werd namelijk verantwoordelijk gehouden voor de stichting van het dorp.

Heel recent (najaar 2024) werden aan de Nieuwe Gast 1 bij archeologisch onderzoek naast vondsten van aardewerk uit de Romeinse tijd ook aanwijzingen gevonden voor archeologische resten uit de (late) middeleeuwen. Op deze locatie stond tot enkele jaren geleden de Iwema-boerderij. Met de opgravingen wordt o.a. onderzocht of het hier gaat om een middeleeuwse voorloper van de Iwema-boerderij.

¹ Het Zuidelijk Westerkwartier kent in totaal vier zand-keileemruggen.

Vredewold met daarop Marum, Nuis, Niebert, Tolbert en Midwolde

Langewold met (Opende²), Doezum, Grootegast, Sebaldeburen, Oldekerk, Niekerk en Faan.

En twee wat kortere met daarop Lutjegast en Oosterzand

en als vierde de zandrug met daarop Zuidhorn - Noordhorn.

² Formeel ligt Opende aan de rand van een zandrug die richting Friesland gaat.